

УДК 378.147:37.017

Наталія Онищенко

ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

У статті аналізуються сучасні педагогічні технології навчання і виховання, розкриваються умови та критерії ефективності виховних технологій. Висвітлюються особливості підготовки майбутніх учителів до виховної роботи у загальноосвітніх навчальних закладах, описується досвід застосування педагогічних технологій у вищій школі.

Ключові слова: технологічний підхід, інновації, педагогічні технології, технології виховного процесу, проектування, підготовка майбутніх учителів.

Оновлення змісту освіти, створення інноваційних педагогічних технологій, реформування соціально-економічної системи вимагають від освітян постійного удосконалення та оновлення знань, умінь та навичок, високого професіоналізму, володіння сучасними технологіями навчання і виховання. Також у нормативній базі інноваційної діяльності наголошується на необхідності формування у вихованців правової та політичної культури, поваги до національних і загальнолюдських цінностей, критичності й самокритичності, вміння приймати самостійні рішення та відповідати за їх реалізацію. За таких обставин надзвичайно зростає роль учителя в сучасному суспільстві, акцентується увага на розширенні його функцій, ускладненні освітніх завдань, змісту та технологій професійної підготовки майбутніх педагогів.

На сучасному етапі розвитку нові педагогічні технології розробляються у теоретичному й дидактичному аспектах (В. Андрущенко, І. Богданов, І. Дичківська, В. Лозова, О. Пометун, В. Химинець та ін). У дослідженнях В. Беспалько, О. Газмана, Г. Селевка, В. Киричука обґрунтовано основні підходи до проведення, змісту та структури виховної роботи зі школярами. За останній період були розроблені концепції педагогічної майстерності (В. О. Сластенін, І. А. Зязюн, Н. В. Кузьміна, Л. І. Рувінський, Н. М. Тарасевич). Важливими для нашого дослідження є концепції підготовки студентів до впровадження виховної роботи за такими напрямками: комплексного підходу (О. Бодаков); індивідуалізації (О. Пехота); професійно-діяльнісного підходу (Л. Рувінський); цілісності (В. Семичепко); цілісного бачення педагогічного процесу (Н. Хміль); виховання особистісної культури вчителя як основи формування професійної майстерності (Л. Нечипоренко); професіоналізм позааудиторної роботи зі студентами з педагогіки (Л. Кондрашова) та ін.

Мета написання статті – розкриття сутності технологічного підходу у системі підготовки майбутніх учителів до навчально-виховної роботи.

Рівень підготовки випускників вищих педагогічних навчальних закладів до навчально-виховної роботи на даний час не відповідає соціальним запитам суспільства. Це виявляється у протиріччях між творчим, новаторським характером педагогічної праці і репродуктивним характером навчальної діяльності студентів у системі вищої освіти, між складністю професійних функцій вчителя й низьким рівнем готовності майбутніх учителів до практичного її виконання. Успіх виховного процесу залежить і від того, наскільки вихователь готовий перейти до особистісно орієнтованої педагогіки у виховному процесі, створення взаємодії співробітництва, співдружності з вихованцями, впровадження сучасних технологій, створення авторських технологій.

Реалізувати завдання, які поставлені перед майбутнім учителем, можна тільки досконало володіючи прийомами сучасних особистісно орієнтованих виховних технологій. Сучасна технологія виховного процесу – це сукупність методологічних і організаційно-методичних установок, що визначають підбір, komponування і порядок використання виховного інструментарію. Вона визначає стратегію, тактику і техніку організації процесу виховання і повинна мати особистісно орієнтоване спрямування, яке передбачало б мету формування і розвитку у дитини особистісних цінностей [2, с. 128]. Технологія виховного процесу визначає систему організації виховної діяльності в різних прийомах, алгоритмах, структурах стосовно кожної окремої особистості. Комплексне, взаємозалежне їх застосування повинно бути науково обґрунтованим і методично узгодженим. Оволодіння майбутнім учителем прийомами таких технологій є важливою передумовою ефективності виховної роботи в навчальному закладі. Деякі автори виділяють такі складові елементи виховної технології, як прийом, ланка і ланцюжок. Виховний прийом визначає використання педагогом засобів для досягнення конкретного виховного ефекту. Виховна ланка – це окрема, самостійна частина виховної технології, що має самостійне значення. Виховний ланцюжок – сукупність взаємозалежних, послідовно використовуваних прийомів і ланок для формування соціально-ціннісних якостей і поведінкових звичок [1].

Щоб впевнено й ефективно застосовувати виховні технології, прогнозувати очікуваний результат, приймати науково обґрунтовані рішення, майбутньому учителю необхідно бути підготовленим до цієї роботи. Важливо не тільки мати уявлення про виховні технології і їхні взаємозалежні компоненти, але і знати характерні засоби і прийоми, умови оптимального вибору і застосування обраних прийомів. Система виховання у навчальному закладі являє собою організовану сукупність усіх компонентів системи виховної діяльності, які використовуються для досягнення заданих цілей. Тому важливо знайти доцільне місце кожному

прийому, ланці, ланцюжку і цілісній виховній технології.

На основі аналізу сучасних педагогічних досліджень (І. Бега, І. Зязюна, О. Пехоти та ін.) нами було встановлено, що ефективність виховної технології досягається: організацією цілісного діяльнісно-виховного процесу відповідно до вимог концепцій виховання, наукових рекомендацій і реальних потреб; соціально-ціннісною, цільовою і змістовою спрямованістю виховання, його оптимальною організацією в межах продуктивної моделі, алгоритму технології; забезпеченням позитивної мотивації в навчально-виховному процесі, розкриттям і реалізацією сутнісного потенціалу кожного учня; досягненням згуртованості шкільного і класного колективу, згоди в родині, що забезпечує учню цілісність як суб'єкту життя, діяльності; особистим відношенням вихователя до виконання посадових обов'язків на високому професійному, творчому рівнях; усебічним забезпеченням виховного процесу.

До критеріїв ефективності виховних технологій належать: досягнення виховних цілей, пов'язаних із цілісним формуванням особистості, згуртованістю колективу, що виявляється у морально-психологічному стані і результатах навчання; відповідність виховної діяльності об'єктивним законам виховання, правовим нормам, завданням і потребам дитини; оптимальність системи виховної діяльності і дієвість виховних заходів, тобто відповідність її продуктивної моделі алгоритму технології; рівень майстерності і мистецтва вихователя у своїй діяльності, його особиста роль в організації цілісного виховного процесу, у вирішенні практичних завдань і конкретних проблем.

Облік умов ефективності виховних технологій і їхня об'єктивна оцінка відповідно до зазначених критеріїв дозволяє досягти високих результатів у вихованні. У реальній практиці це забезпечить відповідність виховної роботи в навчальному закладі новим завданням. Однак інноваційний потенціал навчального закладу не реалізується автоматично у нововведеному процесі. Він розкривається залежно від того, як будується сам процес технології виховного процесу і який етап починається в даний момент. Сучасні науковці виділяють умови, що створюють можливість повторення технології: схожість особливостей педагогів і учнів школи-зразка і школи-новатора; схожість завдань, що стоять перед навчальними закладами; схожість особистісного стилю роботи керівників [5]. Однак є елементи, що трансформуються при успішній реалізації виховної технології в різних навчальних закладах: форми і зміст окремих справ; деталі, прийоми технології; організаційні структури самоврядування і спільного управління; особливості загальної шкільної атмосфери, що формуються завдяки індивідуальним особливостям педагогів і школярів.

Реформування освіти в Україні зумовило значні зміни у навчально-виховному процесі середньої та вищої школи. Вищі навчальні заклади

України впроваджують інноваційні технології навчання, популярними серед яких є кредитно-модульна система організації навчання, технології проблемного навчання, інтерактивні, ігрові, інформаційні, проектні технології, дистанційне навчання, технології колективного творчого виховання тощо. Цілі й завдання, які стоять перед освітянами сьогодні, вимагають упровадження не лише нових педагогічних технологій, методів і прийомів, а й форм організації навчання. Нові форми навчання розвивають і нові відношення між викладачем і студентом, нові суб'єкт-суб'єктні стосунки. Саме групова форма роботи, що набула популярності у вищій школі, сприяє особистісно орієнтованому навчанню.

Педагогічну технологію можна розглядати як впорядковану систему дій, виконання яких призводить до досягнення поставленої мети або як системний метод створення, впровадження і визначення цілого процесу викладання і засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів (ЮНЕСКО). Отже, педагогічна технологія функціонує і як наука, що досліджує раціональні шляхи навчання, і як система способів, принципів і регуляторів, які застосовуються у навчанні, і як реальний процес навчання.

Якщо розглянути більш об'ємне визначення технології як мистецтва, майстерності, вміння, сукупності методів обробки, змін станів і конкретне визначення технології як сукупності прийомів, що застосовуються в якійсь справі, майстерності, мистецтві, то можна визначити основну особливість педагогічної технології [4, с. 14]. Не кожен прийом або метод, навіть їх система, яка застосована на занятті викладачем, вважається педагогічною технологією. Педагогічна технологія – продумана в деталях модель спільної педагогічної діяльності з проектування, організації і проведення навчального прогресу з обов'язковим застосуванням комфортних умов для викладача і студентів.

Від стосунків між викладачами і студентами, які формуються на заняттях в університеті, залежить реалізація конкретних навчальних цілей. Викладачам педагогіки необхідно не лише створювати ці відносини на практичних заняттях та лекціях, але й навчити сучасних студентів, майбутніх вчителів і викладачів, вмінню налагоджувати взаємовідносини між учнями. Безумовно, мало лише декларувати демократичний стиль спілкування у навчальному процесі, потрібно впроваджувати на заняттях з курсу «Педагогіка» такі методи і прийоми, які б допомагали студенту навчатись спілкуванню з аудиторією.

На наш погляд, формуванню комунікативних умінь, створенню доброзичливої атмосфери у спілкуванні на практично-семінарському занятті допомагає методика тренінгу. Популярним сьогодні є такий засіб тренінгу як сторітеллінг, який вже понад сотню років відомий у Великобританії та США. Це усний переказ відомої казки, анекдота, пригоди, у якому версія оповідача відрізняється від оригіналу. Вважається, що така інтерпретація відомого сюжету стимулює уяву, формує основи

літературного смаку, виконує важливу роль у становленні особистості студентів та їх соціальної адаптації. Тренінг допомагає в організації і проведенні навчально-виховного процесу, створює комфортні умови для співпраці викладачів і студентів, виявляє майстерність педагогів.

Метод портфоліо – метод навчання, оцінювання і атестації, який широко застосовується у США у процесі підготовки майбутніх вчителів. Найчастіше у практиці підготовки майбутніх викладачів використовують «робочий портфоліо»: студент збирає матеріал для атестації, викладач має можливість оцінити рівень професійного зростання студента за певний час. Залучення студентів до атестації й оцінювання розвиває почуття власної відповідальності за цей процес. Велика роль у застосуванні методу портфоліо у вищій школі належить викладачеві, який виконує роль фасилітатора (помічника). Саме він допомагає у розвитку самооцінки та самоаналізу студентів, рефлексивному обговоренню продуктів їхньої діяльності. Від роботи викладача, його вміння позитивно ставитися до помилок студентів, толерантно спілкуватися з ними залежить результат методу.

Метод проектів – це педагогічна технологія, спрямована на здобуття знань у тісному зв'язку з реальною життєвою практикою, формування і розвиток специфічних вмінь та навичок завдяки системній організації проблемно-орієнтованого пошуку. Проектна технологія передбачає системне і послідовне моделювання вирішення проблемних ситуацій, які потребують від учасників навчального процесу пошукових зусиль, спрямованих на дослідження та розробку оптимальних шляхів створення проектів, їх захист і аналіз результатів. Використання зазначеної технології стимулює викладача до вирішення проблем, які потребують певної суми знань; розвиває критичне мислення; розвиває навички роботи з інформацією; допомагає вирішувати пізнавальні й творчі завдання у співпраці зі студентами.

Проектування – комплексна діяльність, якій властиві ознаки дидактики: учасники проектування ніби автоматично засвоюють нові поняття, нові уявлення про різні сфери життя, виробничі, особистісні, соціально-політичні відносини між людьми, нове розуміння тих змін, яких потребує життя; проектування виступає як принципово інша суб'єктна, а не об'єктна форма участі у соціальній діяльності; проектування – це специфічний індивідуально-творчий процес, який потребує від кожного нових рішень, і водночас – це процес колективної творчості викладача і студентів [3].

Останнім часом популярності набувають так звані Інтернет-проекти, які спрямовані на підвищення рівня мовленнєвих навичок студентів та допомагають навчитись отримувати значний обсяг інформації. Існують два види проектів: www-проекти та E-mail проекти. Планування, проведення та результати суттєво відрізняються між собою. Перші спрямовані на

розвиток умінь знаходити інформацію в Інтернеті та презентувати результати власного пошуку, а E-mail проекти підвищують рівень писемної комунікації.

Таким чином, аналіз педагогічних технологій навчання і виховання показав, що із розмаїття відомих науці сучасних технологій використовується лише незначна частина. Серед цих технологій ще менше таких, які були б максимально особистісно орієнтованими. Сучасна педагогічна технологія повинна гарантувати досягнення певного рівня виховання, бути ефективною за результатами, оптимальною щодо термінів впровадження, витрат сил і засобів. Важливим також є моральний аспект технологізації освіти. Йдеться про «педагогічну чистоту» (за О. Пехотою), моральну безпеку, валеологічну обґрунтованість і духовну екологічність відомих і створюваних педагогічних технологій. Важливо, щоб в основу кожної з них було покладено принципи гуманістичного світогляду, що передбачають формування таких якостей особистості як усвідомлення єдності природи і людини, відмова від авторитарного стилю мислення і взаємодії викладача та студента, терпимість, схильність до компромісу, шанобливе ставлення до думки іншого, інших культур, моральних і духовних цінностей тощо [2, с. 172].

Спостереження, особистий досвід, досвід колег і результати опитування молодих вчителів свідчать, що в більшості випускників педагогічних вищих навчальних закладів виникають труднощі у застосуванні педагогічних технологій у навчально-виховному процесі школи, у роботі з батьками школярів. Однією з причин такої ситуації є зменшення кількості годин на дисципліні психолого-педагогічного циклу (педагогіка, історія педагогіки, методика виховної роботи, основи педагогічної майстерності тощо) та педагогічної практики. Педагогічний вищий навчальний заклад готує перш за все вчителя, який повинен навчити учнів здобувати знання, повинен уміти спілкуватись з учнем, формувати пізнавальну активність сучасного школяра. Також майбутніх учителів необхідно орієнтувати на вивчення сучасних педагогічних технологій, передового педагогічного досвіду регіону, країни, перспектив розвитку педагогічної науки тощо.

Дослідження, проведене на факультетах та в інститутах ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», показало, що переважна більшість педагогів, які працюють і навчаються, позитивно ставляться до впровадження педагогічних технологій в цілому та виховних зокрема у практику роботи школи, проте відчувають труднощі у їх відборі та практичному застосуванні. Значна кількість студентів, молодших спеціалістів відчуває комплекси невідповідності власного рівня педагогічної діяльності рівню визнаних і відомих новаторів, чий досвід слугує зразком для наслідування. Частина студентів-заочників проявляє боязкість у прийнятті

нестандартних рішень через недооцінку власних сил. Тому, враховуючи проблеми педагогічної інноватики, міжнародні і національні тенденції розвитку освіти в університеті у навчальний план введено дисципліни «Новітні педагогічні технології», «Технології соціально-педагогічної діяльності», «Методика виховної роботи», «Організація інноваційної діяльності в закладах освіти», що читаються викладачами кафедри педагогіки. Ці навчальні дисципліни є важливою складовою частини системи психолого-педагогічної підготовки студентів вищих навчальних закладів педагогічного профілю. Їх мета полягає в ознайомленні студентів із широким спектром напрацьованих наукою і практикою педагогічних технологій; наданні допомоги студентам в оволодінні навичками і досвідом здійснювати педагогічну діяльність у різноманітних концептуальних системах, забезпеченні усвідомлення ними перспективних тенденцій розвитку сучасної педагогічної науки; здобутті навичок приймати найбільш ефективні рішення в майбутній практичній діяльності, творчо підходити до педагогічної праці.

Таким чином, технологізація навчально-виховного процесу означає відмову від довільності, невизначеності у побудові педагогічного процесу і перехід до наукової вмотивованості кожного його елементу, етапу, максимальної спрямованості на ефективний результат. Технологічна переорієнтація педагогічної науки дає змогу стати виробничою силою в удосконаленні освітньої системи шляхом розвитку фундаментального і прикладного аспектів процесу пізнання. Стаття не розкриває всіх аспектів окресленої проблеми. Подальшого науково-педагогічного пошуку потребує питання вивчення і розповсюдження регіонального досвіду застосування педагогічних технологій у вищій школі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
2. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій / за ред. І. Зязюна, О. Пехоти. – К., 2003. – 240 с.
3. П'ятакова Г. П. Сучасні педагогічні технології та методика їх застосування у вищій школі : навч.-метод. посіб. [для студ. та магістрантів вищої школи] / Г. П. П'ятакова, Н. М. Заячківська. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. – 55 с.
4. Селевко Г. К. Современные образовательные технологи : учеб. пособ. / Г. К. Селевко. – М. : Народное образование, 1998. – 589 с.
5. Химинець В. В. Інноваційна освітня діяльність / В. В. Химинець. – Тернопіль : Мандрівець, 2009. – 360 с.